

Sammanfattning

Ungdomsbrottslighet och vad vi gör med ungdomar som begår brott är ett ämne som engagerar massmedia, politiska partier, organisationer m.m. Socialtjänsten har en central roll i hanteringen av unga lagöverträdare, en roll som under årens lopp alltmer har ifrågasatts. Socialtjänstens vård av unga lagöverträdare har ofta kritiserats för att vara alltför godtycklig och ostrukturerad och det har funnits tvivel om vården överhuvudtaget kan rehabilitera en ung lagöverträdare och förhindra framtida kriminalitet. Det är kanske inte så konstigt att dessa tvivel finns, mot bakgrund av att vi överlag har en bristande kunskap om hur socialtjänsten hanterar unga lagöverträdare och vilken effekt som socialtjänstens insatser har på ungdomarnas framtida kriminalitet, på kort och lång sikt.

Denna rapport innehåller en longitudinell studie mellan 1989-2000 av 77 unga lagöverträdare som 89/90 vid 15-19 års ålder meddelades sin första påföljd av domstol. Studiens syfte var att beskriva ungdomarnas brottsutveckling samt kontakter med socialtjänsten över tid. Andra aspekter såsom aktuella ekonomiska förhållanden vägs även in i undersökningen. Dessa uppgifter jämförs mot de bakgrundsfaktorer (riskfaktorer) som identifierats hos ungdomarna i tidiga sociala utredningar i nära anslutning till lagöverträdelsen 89/90. En grupp (40 ungdomar), grupp A, överlämnades till vård inom socialtjänst. Socialtjänsten fick i uppdrag av domstolen att via vårdinsatser undanröja de problem hos ungdomarna som ansågs vara upphov till brottet. Påföljden hade ett klart individualpreventivt syfte. Socialtjänsten aktualiserade i huvudsak mindre ingripande vårdinsatser i form av samtalsstöd samt kontaktperson. Den andra gruppen (37 ungdomar), grupp B, erhöll andra mer traditionella påföljder som hade ett mer allmänpreventivt syfte.

Studiens resultat visar att 85% av ungdomarna i grupp A och 84% i grupp B återföll i brott en eller flera gånger efter påföljden 89/90. Detta visar för det första att socialtjänstens insatser varken gav bättre eller sämre resultat än de traditionella påföljderna i ett kortare tidsperspektiv. Med tiden utkristalliserades dock en grupp som fortsätter att begå brott längre upp i åldrarna, en grupp som i högre grad består av ungdomar tillhörande grupp A. Gruppen som inledningsvis överlämnades till vård inom socialtjänst hade alltså överlag en mycket starkare brottsutveckling över tid i jämförelse med gruppen som erhöll traditionella påföljder. Studien visar att 68% av ungdomarna i grupp A hade en återkommande brottslighet i form av återfalls- och kronisk brottslighet i jämförelse med 46% i grupp B under uppföljningsperioden. En stor andel av ungdomarna i grupp A fortsatte att begå brott under uppföljningsperioden utan att socialtjänsten var inblandad med insatser. En högre andel av ungdomarna i grupp A än i grupp B var även aktuell för insatser inom socialtjänsten för eget missbruk under uppföljningsperioden. Orsaken till skillnaden i brottsutvecklingen samt kontakter med socialtjänsten mellan de båda undersökningsgrupperna berodde sannolikt på förekomsten av fler riskfaktorer för framtida kriminalitet och asocialitet i grupp A. Det är riskfaktorer som socialtjänsten inledningsvis identifierade i den sociala utredningen och som även legitimerade vårdinsatsen 89/90. Dessa insatser lyckades dock inte att undanröja riskfaktorerna och förhindra framtida brottslighet. Socialtjänstens insatser för de unga lagöverträdarna hade alltså varken effekt på kort eller lång sikt.

Resultatet i studien väcker frågan om de insatser som socialtjänsten inledningsvis riktade mot ungdomarna i grupp A kunde förväntas förhindra en framtida brottslighet. Vi fann att insatserna överlag saknade struktur, omfattning och intensitet.

Konklusionen av studien vilken stöds av den forskningsöversikt som utgör en viktig del av rapporten, är att det finns ett stort behov av forskning och utveckling om alternativa behandlingsinsatser riktade mot unga brottslingar. Framtida forskning bör även inriktas mot tidig upptäckt och tidiga insatser i syfte att förbättra det brottsförebyggande arbetet för barn/ungdom i riskzon. Om vi skall kunna förhindra framtida kriminalitet och asocialitet så bör samhällets insatser för unga i riskzon aktualiseras på ett tidigt stadium, innan problemen har manifesterats och blivit alltför svårhanterliga.